

Nitraat bedreigt de grondwaterkwaliteit

Om gewassen maximaal te laten groeien wordt stikstof als kunstmest en dierlijke mest op de bodem gebracht. Een deel van de stikstof wordt door de wortels van gewassen opgenomen en via de oogst afgevoerd. Het restant spoelt grotendeels als nitraat uit naar het grondwater. Dit tast de kwaliteit van grondwater voor drinkwaterproductie aan. Voor drinkwaterproductie uit oppervlaktewater is stikstof niet relevant.

Kaderrichtlijn Water (KRW)

De KRW schrijft voor dat uiterlijk in 2027 de kwaliteit van oppervlaktewater en grondwater op orde moet zijn. Voor nitraat in grondwater geldt de norm van 50 mg/liter als bovengrens. Nederland is verplicht om (grond)water dat bestemd is voor drinkwaterproductie zodanig te beschermen dat de kwaliteit ervan niet achteruitgaat én de zuiveringsinspanning voor de productie van drinkwater vermindert.

De Nitraatrichtlijn heeft tot doel om verontreiniging van grond- en oppervlaktewater met nitraat uit agrarische bronnen te verminderen. Dit is een continue verplichting, de richtlijn heeft geen einddatum. De maatregelen om dit te bereiken zijn verplicht volgens artikel 11 KRW.

2027

50 mg/l

Knelpunten drinkwaterbronnen

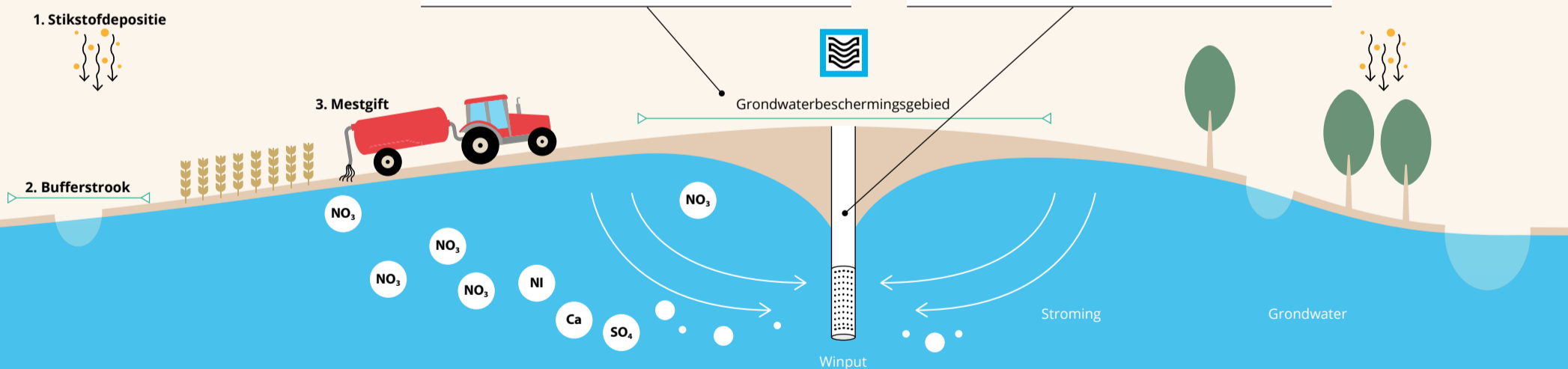
De Nederlandse drinkwaterbedrijven in Zuid- en Oost-Nederland winnen op zo'n 100 plaatsen grondwater uit ondergrondse lagen die beperkt beschermd zijn door kleilagen. Op 34 winlocaties beïnvloedt nitraatuitspoeling de kwaliteit van het grondwater negatief. Hier is sprake van of dreigt een overschrijding van kwaliteitsnormen. Deze 34 winningen voorzien in 20% (140 miljoen m³/j) van de totale drinkwaterproductie in die regio's.

Nitraatuitspoeling moet omlaag

In 2017 is een 'Bestuursovereenkomst' voor 34 kwetsbare grondwaterbeschermingsgebieden gesloten. Het doel: verminderen van de nitraatuitspoeling, zodat in 2025 blijvend aan de nitraatnorm wordt voldaan. De **bestuurs-overeenkomst** gaat uit van vrijwillige, maar niet vrijblijvende, inspanningen van agrariërs. In 2022 was de inschatting dat in een derde van de gebieden de doelstelling binnen bereik is. In een derde van de gebieden is extra inspanning nodig, en in een derde van de gebieden leidt de aanpak niet tot doelrealisatie binnen de gestelde termijn.

Noodgrepen door drinkwaterbedrijven

Als het ondiepe grondwater eenmaal vervuild is, verslechtert de kwaliteit van het grondwater dat de drinkwaterbedrijven oppompen binnen enkele jaren. Drinkwaterbedrijven resten dan enkel **noodgrepen** om het drinkwater schoon te houden, zoals mengen, zuiveren, verdiepen of verplaatsen van winningen. De grenzen aan deze noodgrepen zijn al grotendeels bereikt. Bijvoorbeeld het verplaatsen van winningen is nauwelijks meer mogelijk vanwege effecten op andere functies, drukte in de ondergrond en ongunstige waterkwaliteit.

Tijdslijn voor de stikstofaanpak in de Nederlandse landbouw

1991

START NITRAATRICHTLIJN, GEEN EINDDATUM

2000

START KRW

2006

START GRONDWATER-RICHTLIJN

2015

1E UITSTEL DEADLINE KRW

2017

ONDERTEKENING BESTUURS-OVEREENKOMST (BO) NITRAAT

2019

START 1E UITVOERINGS-PROGRAMMA BO NITRAAT

2021

2E UITSTEL DEADLINE KRW

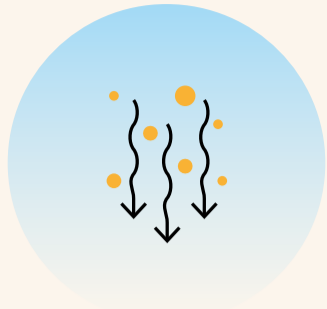
2025

DEADLINE BO NITRAAT

2027

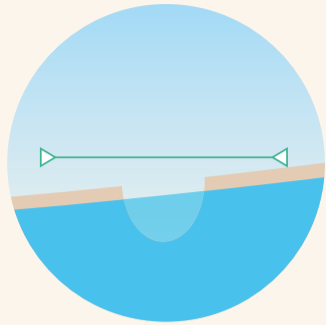
DEADLINE KRW

Het speelveld van de stikstofaanpak

1. Stikstofdepositie

Stikstofdepositie is stikstof die uit de lucht op het aardoppervlak terecht komt. Het leidt tot schade aan natuur als gevolg van verzuring en vermesting, en ondermijnt daarmee de doelen voor natuurherstel. Vanuit de Wet Stikstofdepositie en Natuurherstel moet de stikstofdepositie op natuurgebieden binnen enkele jaren drastisch omlaag. Maatregelen ter vermindering van stikstofdepositie kunnen onbedoeld leiden tot **afwenteling** op de grondwaterkwaliteit. Bijvoorbeeld als wordt ingezet op het beëindigen van veehouderijen. De vrijgekomen grond wordt verpacht voor kapitaalintensieve akkerbouw of boomteelt. Deze landbouwvormen zorgen juist voor extra nitraatuitspoeling.

2. Bufferstroken

Bufferstroken zijn vanaf 1 maart 2023 verplicht. Een bufferstrook is een strook grond langs een waterloop waarop geen mest gebruikt mag worden. Een bufferstrook is 1 tot 5 meter breed. De uitgereden mest op percelen langs waterlopen zal hierdoor met enkele procenten afnemen. Bufferstroken zijn vooral effectief voor het verbeteren van de oppervlaktewaterkwaliteit. Binnen **grondwaterbeschermingsgebieden** heeft deze maatregel nauwelijks effect, omdat in deze gebieden vanwege de diepe grondwaterstanden weinig sloten zijn.

3. Mestgift

Derogatie is een verruiming van de wettelijk toegestane hoeveelheid op het land gebrachte mest, *mits* de doelstellingen van de Nitraatrichtlijn niet in het geding zijn. 80% van het bedrijfsareaal moet daarvoor uit grasland bestaan. Gras is minder gevoelig voor **uitspoeling** dan veel andere gewassen. In 2023 moet de derogatie in heel Nederland worden afgebouwd en in grondwaterbeschermingsgebieden geheel worden ingetrokken. Dit betekent dat agrariërs zo'n 25% minder mest mogen gebruiken. De grondwaterkwaliteit kan hierdoor verbeteren, *mits* de omvorming van grasland naar bouwland beperkt blijft. Het lijkt erop dat de hoeveelheid bouwland op dit moment juist toeneemt.

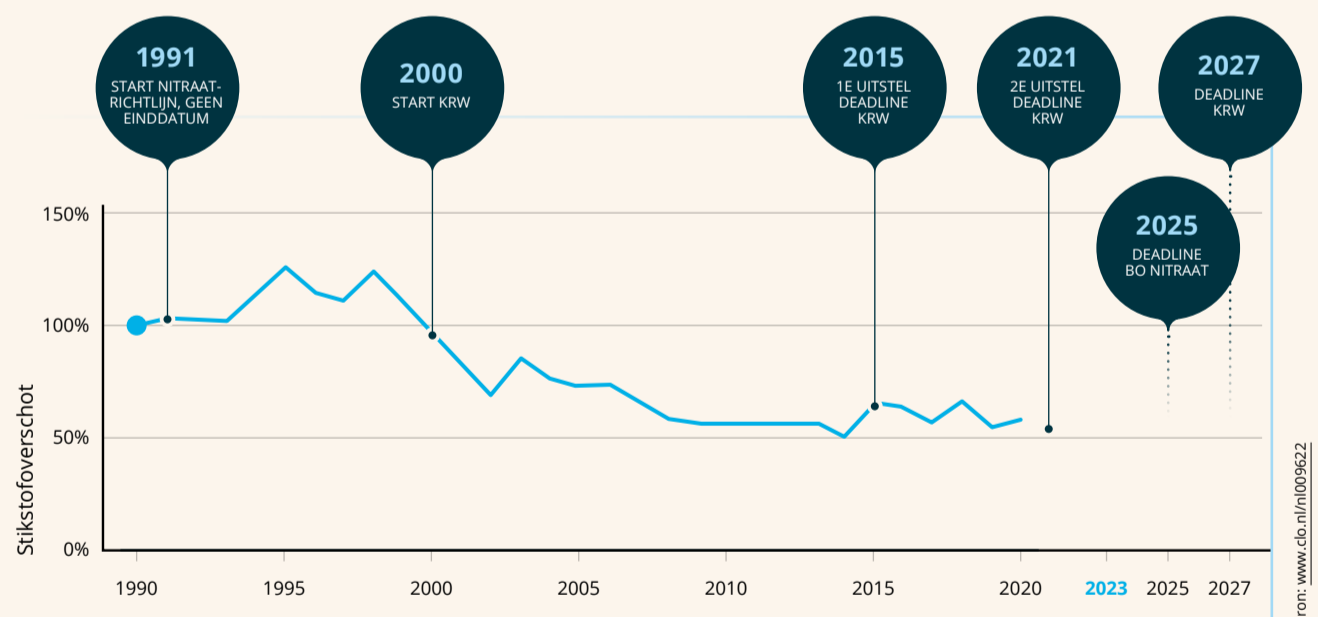
Nationaal Programma Landelijk Gebied: kans voor integrale aanpak

Het **Nationaal Programma Landelijk Gebied** is een gebiedsgerichte aanpak om uiterlijk in 2030 nationale doelen voor natuurherstel, waterkwaliteit en klimaatadaptatie te realiseren. Voortzetting van de aanpak van de Bestuursovereenkomst Nitraat biedt kansen om noodzakelijke maatregelen voor drinkwaterbronnen te combineren met maatregelen voor andere nationale doelen. Dit vraagt om een emissiearme landbouw die aan alle milieudoelen, *inclusief die voor drinkwaterbronnen*, voldoet.

De tijd dringt

Sinds 1991 voert Nederland actief beleid om het stikstofoverschot in de landbouw, en daarmee de nitraatuitspoeling, te verminderen. Het stikstofoverschot is het verschil tussen de aanvoer van stikstof door bemesting, en de afvoer van stikstof via de gewasopbrengst. Een groot deel van dit stikstofoverschot spoelt uit naar het grondwater. Het actieve beleid was aanvankelijk succesvol: het stikstofoverschot in de Nederlandse landbouw daalde vanaf eind jaren 1990 gestaag. Sinds 2010 is daar echter geen sprake meer van en lijkt het stikstofoverschot weer iets te stijgen (Figuur 2). Vooral in de omgeving van de 34 winningen vereist het terugdringen van de nitraatuitspoeling extra inspanning, omdat de bodems daar van nature gevoelig zijn voor nitraatuitspoeling.

Bron: www.dlo.nl/009622

ADVIES

Neem drinkwater op in gebiedsprogramma's

De drinkwaterdoelen zijn onvoldoende in beeld bij de verschillende onderdelen van de stikstofaanpak. De naderende deadline van de KRW in 2027 noodzaakt tot een voortvarende aanpak van de nitraatuitspoeling naar het grondwater. Dat vereist robuuste en snel uitvoerbare maatregelen. Met een gerichte, integrale aanpak kan agrariërs ook perspectief worden geboden. Het is van groot belang dat de drinkwaterdoelen onderdeel uitmaken van lopende gebiedsprogramma's.

Referenties

1. *Nitraat besturen, hoe dan? Advisering BO Nitraat in grondwaterbeschermingsgebieden.* Rietberg, P., Loon, A. van en Hees, E., 2022.
2. *Staat drinkwaterbronnen.* Van Driezum, Beekman, J., Van Loon, A., Van Leerdam, R., Wuijts, S., Rutgers, M., Boekhold, S., en Zijp M., 2020. www.rivm.nl. Klik hier voor de pdf.
3. *Evaluatie Meststoffenwet: de relatie tussen de Nitraatrichtlijn en de Kaderrichtlijn water.* Keessen, A., Rijswijk, M. van, 2016. [Klik hier voor de pdf.](#)

Colofon

Deze factsheet is de eerste in een serie over aspecten van de Kaderrichtlijn Water die met urgentie moeten worden aangepakt. KWR Water Research Institute heeft de factsheet opgesteld in opdracht van Vewin. | Datum publicatie: April 2023